

Zróżnicowanie języka polskiego – poznajemy gwary

1. Cele lekcji

a) Wiadomości

Uczeń:

- definiuje i podaje przykłady regionalizmów,
- zna pojęcie gwary i dialektu,
- zna rodzaje gwar.

b) Umiejętności

Uczeń potrafi:

- wskazać regiony, w których występują różnice w słownictwie, cechach fonetycznych, morfologicznych i składniowych,
- rozróżnić gwary,
- wskazać słownictwo charakterystyczne dla różnych gwar,
- podawać przykłady krótkich wypowiedzi z użyciem elementów gwary.

2. Metoda i forma pracy

Mini wykład, samodzielna praca uczniów.

3. Środki dydaktyczne

Materiały przygotowane przez nauczyciela.

4. Przebieg lekcji

a) Faza przygotowawcza

Nauczyciel rozdaje karty pracy i prosi uczniów o wykonanie zadania wprowadzającego (załącznik - zadanie 1). Po wykonaniu ćwiczenia jeden z uczniów odczytuje głośno swoje rozwiązania. Ewentualną korektę przeprowadza się na forum klasy. Następnie nauczyciel informuje, iż wymienione w zadaniu wyrazy reprezentują słownictwo poszczególnych gwar. Podaje temat lekcji.

b) Faza realizacyjna

Na wcześniejszych lekcjach uczniowie poznali już podstawowe pojęcia dotyczące różnic w terytorialnych odmianach polszczyzny. Nauczyciel prosi jednego z uczniów o przypomnienie definicji pojęć, ewentualnie uzupełnia wypowiedź:

Regionalizm – cecha wymowy, wyraz, związek wyrazowy, konstrukcja składniowa właściwe mowie pewnego regionu, niekiedy upowszechnione w języku ogólnym, np.:

warszawska wymowa *doktór* i krakowska *doktor* (Malczewski J., *Szkolny słownik nauki o języku*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1991. str.127).

Dialekt – język właściwy ludności wiejskiej danego regionu kraju, różniący się od języka narodowego i innych dialektów swoistymi cechami, głównie fonetycznymi, gramatycznymi i leksykalnymi (Malczewski J., *Szkolny słownik nauki o języku*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1991, str. 34).

Po tym krótkim powtórzeniu nauczyciel podaje definicję gwary, którą uczniowie zapisują w zeszytach:

Gwara – 1) mowa ludności wiejskiej, różniąca się od języka ogólnonarodowego i mowy sąsiednich okolic słownictwem, pewnymi cechami fonetycznymi, morfologicznymi i składniowymi, np.: kartofle lub ziemniaki w języku narodowym – to podhalańskie *grule*, pomorskie *bulwy*, śląskie *knule*. **2)** mowa środowiska miejskiego lub zawodowego (Malczewski J., *Szkolny słownik nauki o języku*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1991, str.60).

Prowadzący wyjaśnia, a następnie poleca zapisać tezę:

Gwara jest pojęciem podrzędnym w stosunku do dialektu, choć dość często pojęcia te stosuje się zamiennie.

Po zapisaniu definicji i ewentualnych dodatkowych wyjaśnieniach przedstawia podział gwar:

Gwara miejska – mowa charakterystyczna dla pewnych grup społecznych mieszkających w niektórych dzielnicach lub okolicach podmiejskich, a także ludzi niedawno przybyłych ze wsi do miasta. Ta gwara wyrosła z zetknięcia się gwar ludowych z językiem ogólnonarodowym.

Gwara środowiskowa – odnosi się do języka charakterystycznego dla poszczególnych grup społecznych. Mogą to być grupy zawodowe (np. lekarzy, prawników), ludzi połączonych wspólnymi zainteresowaniami (np. myśliwych, taterników).

Gwara zawodowa – najliczniejsza z gwar środowiskowych. Obejmuje gwary poszczególnych grup zawodowych, służące przede wszystkim uzupełnianiu zasobu nazw języka ogólnonarodowego terminami wyspecjalizowanymi, niezbędnymi w procesie pracy (Malczewski J., *Szkolny słownik nauki o języku*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1991, str.61).

Gwara ludowa – mowa ludności mieszkającej na wsi, służąca do porozumienia się

w obrębie jednej wsi lub grupy wsi sąsiadujących. Mowa ta znacznie różni się od języka ogólnonarodowego słownictwem, fonetyką i strukturą gramatyczną (Malczewski J., *Szkolny słownik nauki o języku*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1991, str.60).

Uczniowie zapisują definicje w zeszytach.

W celu utrwalenia wprowadzonych pojęć prowadzący proponuje wykonanie ćwiczeń zamieszczonych w karcie pracy (zadanie 2 i 3).

c) Faza podsumowująca

Po wykonaniu ćwiczeń nauczyciel prosi o odczytanie odpowiedzi i poprawia ewentualne błędy.

5. Bibliografia

1. Bartnicka B., *Język i my. Podręcznik do języka polskiego dla klasy III szkół średnich*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1993.
2. Malczewski J., *Szkolny słownik nauki o języku*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1991.

6. Załączniki

Karta pracy ucznia

Zadanie 1. Poniżej podano kilka grup wyrazów. Nazwij osoby, które mogą posługiwać się danym słownictwem.

1. net, aut, rzut różny, zbiecie, serw, kosz, siatka

Odpowiedź: [sportowiec]

2. spoko, starzy, nie ma problemu, kasiora, laseczka, fura

Odpowiedź: [nastolatek]

3. mandat, zatrzymanie, przekroczenie szybkości, radar

Odpowiedź: [policjant]

4. zastrzyk, strzykawka, igła, pobieranie krwi, tampony

Odpowiedź: [pielęgniarka]

Zadanie 2. W przytoczonym fragmencie wskaż słownictwo charakterystyczne dla określonego środowiska.

Kto prowadzi ten dialog?

-I co dostałeś z matmy?

- Gola, a ty?
- Trzy na szynach.
- A Tomek ma piączę!
- Co chcesz, to kujon, on zawsze wychodzi na gieroja.
- On planuje studia na polibudzie, dlatego tak dziobie nieprzytomnie.

[Odpowiedź: gwara uczniowska]

Wypisz inne określenia charakterystyczne dla gwary uczniowskiej (np. nazwy przedmiotów, ocen, nauczycieli, uczniów).

Zadanie 3. W poniższej tabeli znajduje się grupa wyrazów charakterystycznych dla danego środowiska. Pogrupuj słownictwo zgodnie z podanym podziałem na gwary.

gwara podhalańska

.....

gwara warszawska

.....

gwara więzienna

.....

gwara dziennikarska

.....

limba, cwaja, hala, wierch, pała, szpalta, glina, lufa, smreki, gol, wywiad, ksywa, pałka, news, klawisz, roztoki, wiadomości, frajer, gryps, cykor, turnie, stopka redaktorska

7. Czas trwania lekcji

45 minut

8. Uwagi do scenariusza

brak